

OCENE – POROČILA

POLJSKA SLIKANICA ZA OTROKE PO LETU 2020

Brez pretiravanja lahko zatrdimo, da je bilo leto 2020 prelomno. Zaradi pandemije COVID-19 je prvič v zgodovini toliko ljudi v tako kratkem času spremenilo svoj način življenja, dela in medčloveških stikov. Pandemije so v zgodovini zmeraj povzročile spremembe v delovanju človeka, vendar je na prelomu druge in tretje deкаде tega stoletja bila mogoča globoka sprememba vsakdanjega funkcioniranja predvsem zaradi dostopa do spleta in socialnih medijev. Afroameriška strokovnjakinja in avtorica Sami Schalk je celo pisala o pandemskem žalovanju (Schalk, 2021), ki ga lahko razumemo na dva načina: na dobeseden, povezan s fizično smrtjo članov družine ali prijateljev zaradi koronavirusa, drugi pa je bolj metaforičen in povezan s hrepenenjem za predpandemsko preteklostjo.

Poljska je, tako kot vse druge države na svetu, v obdobju pandemije doživljala globoke spremembe. Leto 2020 je bilo polno družbenih protestov proti desničarski vladi, ki je v javnem prostoru uresničila zelo konservativen model družbe (na primer agresivna dezinformacija o LGBT skupini na javni televiziji in splošna ksenofobija). Učenje preko spleta v obdobju »lockdowna« je pokazalo tudi na veliko težav v šolah in privatnem življenju učencev in učenk – na primer nasilje v družini, družbene neenakosti med otroki in mladostniki (nekateri od njih niso imeli možnosti

kakovostnega dostopa do spleta, posebej tisti v revnih družinah ali na vasi), splošna nizka kvaliteta šolske vzgoje. Verjetno eden najhujših rezultatov pandemskega obdobja na Poljskem je kriza duševnega zdravja med otroki in mladostniki, ki se odraža v visoki stopnji samomorov.

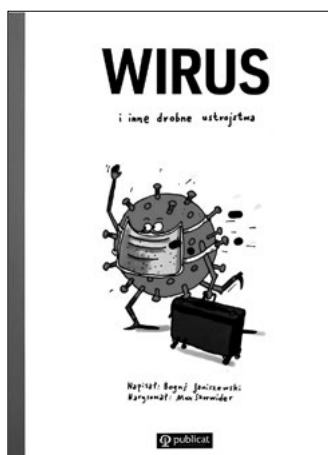
Po pandemskih letih 2020 in 2021 je prišlo leto 2022, ki je prineslo brutalno vojno v Ukrajini, sosednji državi Poljske. Na Poljskem sedaj živi približno milijon beguncev iz Ukrajine. Leta 2021 se je začela tudi migracijska kriza na meji z Belorusijo, ki pogosto pomeni tudi nasilje proti tujcem (posebno iz Afrike in Azije) s strani poljske mejne službe.

Ali so takšni družbeni izzivi in težave prisotni v poljski slikanici po letu 2020? Če so, kako so predstavljeni?

Virusi in cepljenja. Pandemija koronavirusa je izzvala objave poučnih knjig – tudi za otroke – o virusih in o tem, kako se zaščititi pred okužbo. Avtorji takšnih slikanic so ustvarjali z idejo, da v stiku z novo in morebitno smrtonosno boleznijo obstaja potreba strokovnega, a za mlade bralce tudi privlačnega pisanja o medicini in vsem, kar je povezano z medicino. Avtorji takšnih objav so želeli objaviti tudi alternativo zelo škodljivim dezinformacijam na spletu, ki jih je v obdobju koronavirusa bilo zares veliko.

Eden najboljših primerov slikanic z zdravstveno temo je knjiga pisatelja Boguša Janiszewskega *Wirus i inne drobne ustrojstwa (Virus in drugi majhni organizmi, 2020)*, objavljena v založbi

Publicat, ilustriral jo je Max Skorwider. Protagonist knjige je nov, majhen virus po imenu Piotruś (Peterček¹), ki išče načine, kako okužiti ljudi. Na svoji poti ta mlad virus sreča druge viruse, kot so črne kože ali HIV. Bralci lahko spoznajo tudi načine zaščite pred virusi in se poučijo o tem, kako delujejo cepljenja, kar je bilo primerno v kontekstu začetkov raziskovanja novega koronavirusa in cepljenja proti COVID-19 ter ob rastočem anticepilskem gibanju na Poljskem.

Širše pojmovanje različnosti, inkluzija. Agresivna, homofobična in ksenofobična retorika s strani vlade v letih 2020–2021 je treščila z živo reakcijo različnih avtorjev poljske mladinske književnosti. Primer takšnega pisateljskega aktivizma je knjiga, ki vsebuje zgodbe o različnosti in drugačnosti: *Wszystkie kolory świata* (Vse barve sveta, 2020). Prva od njih, zgodba avtorja Marcina Ščigelškega, *O sołtysie Salomonku i tęczy* (O glavarju Salomonku in mavrici, 2021), je samostojna slikanica, navdahnjena s poljsko ljudsko umetnostjo in karakteristično, tradicionalno obleko iz osrednje Poljske. Slikanica Ščigelškega, ki je znan

tudi kot avtor romanov za odrasle, je kratka zgodba o družini, v kateri je sin označen kot drugačen. Težava te družine je v tem, da sin opazuje le mavrico, a nihče ne razume, zakaj ima mavrico tako rad.

Čeprav zgodbo o nenavadnem dečku lahko beremo kot univerzalno naracijo o drugačnosti nasploh, je kontekst objave dela jasen in očit: gre za aktiven odgovor na homofobijo vlade v letu 2020, ko je v času predsedniških volitev Andrzej Duda, kandidat desničarske partije, v javnem prostoru izjavil, da LGBT skupina niso ljudje, ampak gre za ideologijo. Dehumanizacija s strani vlade je vzpodbudila različne forme aktivizma, vključujoč pisanje o drugačnosti oziroma različnosti – tudi spolni, kar je imelo in še vedno ima vzgojno vrednost. Mavrica v delu Ščigelškega je očitna aluzija na mednarodni simbol LGBT skupine (Moore, 2001).

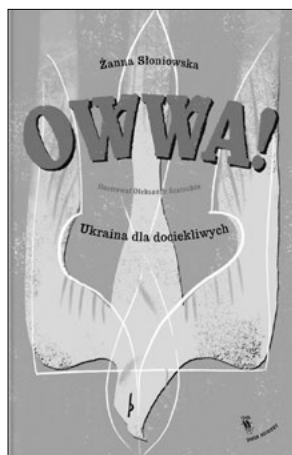

Po letu 2020 različne založbe niso objavljale samo zgodb o spolni, temveč tudi veliko knjig o etnični in kulturni različnosti. Založba Dwie Siostry (Dve sestri), na primer, je leta 2020 objavila slikanico z naslovom *Binek i Pulpet w*

1 Vsa imena, če ni drugače označeno, je prevedla avtorica prispevka.

królestwie chińskiego smoka (Binek in Pulpet v deželi kitajskega zmaja, avtor Krzysztof Łaniewski-Woźńk, ilustriral Adam Wójcicki), osnovano na kitajski kulturi. Ta slikanica v resnici ni samo knjiga, ampak interaktivna zabava, kjer mora bralec aktivno slediti dejanjem protagonistov, ki v času potovanja na Kitajskem doživljata različne pustolovščine. Ta knjiga je lahko pomembna v kontekstu razkrinkavanja ksenofobije in rasizma proti azijski skupini, ki se je zaradi antikitajskih naracij v medijih povečal v času pandemije.

Drugačnost med ljudmi je tema tudi druge slikanice iz varšavske založbe Dve sestri: *Lody we wszystkich smakach (Sladoledi vseh okusov)*, katere avtor je Pavel Mildner. Protagonista sta deček in dekle, ki živita v drugačnih pogojih, ampak imata iste sanje.

Vojna v Ukrajini, ki se je začela v februarju 2022, je vzbudila tudi zanimanje o ukrajinskih temah, kulturi, zgodovini in naravi te države. V kratkem času po ruski invaziji na Ukrajino je poljska avtorica z ukrajinskimi koreninami, Żanna Słoniowska, v sodelovanju z ilustratorjem Oleksandrom Šatohinem objavila knjigo *OWWA! Ukraina dla dociekliwych (OWWA! Ukrajina za ra-*

dovedne). Ta slikanica je uvod v ukrajinsko kulturo in jezik ter vsebuje pojasnilo, zakaj se morajo Ukrajinci boriti za svojo državo in zakaj se ruska vlada izogiba poimenovanju tega konflikta z njegovim pravim izrazom – vojna.

O čustvih. Čustvene motnje in duševno zdravje so postali zelo pomembna tema v poljskem javnem prostoru. Težko je najti le en vzrok krize duševnega zdravja med otroki in mladostniki na Poljskem. Strokovnjaki in strokovnjakinje iščejo vzroke v dolgem obdobju družbene izolacije, pa tudi v ekonomskih izzivih (Dymecka, 2021).

Avtorji in avtorice poljske mladinske književnosti so s svojo ustvarjalnostjo odgovorili tudi na ta družbeni izziv, posebej na težavo, da v poljski kulturi ni tradicije odprtega razgovora o čustvih, tudi v šolah ni strokovne psihološke vzgoje.

Čustva so glavni junaki slikanice Tine Oziewicz, objavljene v letu 2020, *Co robią uczucia? (Kaj delajo čustva?)*, slikanica je bila prevedena v različne tuje jezike, npr. v angleščino, francoščino, korejščino in češčino. Čustva so predstavljena kot sive in simpatične živali, ki se jih ni treba bati, ampak se moramo o njih pogovarjati z ljudmi, ki jim zaupamo.

Drugačen način pisanja o čustvih lahko opazimo v slikanici Barbare Supel *Zaufanie. Co robi Franja? (Zaupanje. Kaj bo delala Franja?)*. Tukaj so čustva predstavljena dobesedno, kajti glavna junakinja, petletna deklica Franja, ne ve, kaj storiti, če nekdo zlorabi njeno zaupanje.

Poljska mladinska književnost po letu 2020 je nasploh zelo aktivna v stiku z zunanjo resničnostjo. V primeru slikanice ni drugače. Pomembno je, da so junaki najnovejše poljske slikanice zelo različni, poleg tega pa lahko vidimo tudi, da so ustvarjalci slikanic odprti

za širok spekter tem in tudi artističnega izraza.

Avtorji in avtorice najnovejše poljske slikanice niso samo pisatelji in pisateljice, so tudi občutljivi opazovalci in opazovalke resničnosti, ki se aktivno odzivajo na področjih, kjer lahko imajo otroci (in odrasli, ki takšne knjige berejo s svojimi otroki) vprašanja, na primer o družbeni različnosti, politiki (kot v primeru vojni v Ukrajini), spolni usmerjenosti, drugih kulturah ... V nekaterih primerih so taisti ustvarjalci tudi aktivisti, ki se ne bojijo pisati o tem, kar je neugodno za vlade in celo za nekatere družine, ki želijo »obvarovati« otroke pred spoznanji z druge perspektive.

Poljska slikanica po letu 2020 je dokaz, da je poljska družba v enakih globalnih spremembah in izzivih kot druge evropske države, je tudi dokaz, kot piše profesorica Małgorzata Cackowska, da slikanica ni samo čisto navadna knjiga za otroke, ampak tudi artefakt časov, v katerih je ustvarjena (Cackowska, 2023). Časov velikih družbenih sprememb in negotovosti, ki jih lahko opišemo na občutljiv način, tako, da se o njih lahko vsaj pogovarjamo in krotimo naše strahove.

■ ALICJA WANG

15 LET PROJEKTA PRAVLJIČNI VEČERI ZA ODRASLE

V Mariborski knjižnici vse od zgodnjih sedemdesetih let prejšnjega stoletja sistematično gojimo in negujemo umetnost pripovedovanja, izvajamo strokovna izobraževanja in projekte, ki se posredno ali neposredno dotikajo tega polja, vzgajamo generacije izvrstnih pripovedovalk in pripove-

dovalcev ter tako vzpostavljamo in ohranjamo primat med slovenskimi splošnimi knjižnicami na področju pripovedovane besede.

Iz dolgoletne in bogate tradicije pripovedništva je najprej vzniknil *Pravljični dan s pravljlično šolo*, ki umetnost pripovedovanja neguje in promovira od leta 2001. S svojimi vsebinami, pripovedovalskimi dogodki, strokovnimi usposabljanji, simpoziji in zborniki nagovarja različne starostne skupine, strokovno in drugo zainteresirano javnost, povezuje domače in tuje pripovedovalce, avtorje, umetnike in strokovnjake ter sodelujočim vsako leto prinaša nova in zanimiva znanja in izkušnje.

Kot logično nadaljevanje ali nadgradnja Pravljičnega dne je v manj kot desetletju sledil še povezovalni projekt slovenskih splošnih knjižnic, *Pravljični večeri za odrasle*, saj smo želeli svoje znanje in izkušnje deliti in izmenjati s stanovskimi kolegi.

Povezovanja in sodelovanja s pravljničarji drugih ustanov so se vršila že v zelo zgodnjih oblikah bibliopedagoškega dela, najprej za otroke, kasneje pa so se širila še na področje dela z odraslimi uporabniki ter na raznovrstne druge dogodke (razstave, pripovedovanja odraslim, literarne šole ipd.). Dobre vezi in sodelovanja v preteklosti so postavili osnovne in nujne temelje, na katere smo se lahko oprli ob snovanju projekta *Pravljični večeri za odrasle* in brez katerih bi tak projekt zelo težko vzpostavili.

Tako smo v letu 2009 v programu dela za izvajanje posebnih nalog za osrednje območne knjižnice načrtovali tudi skupni projekt vseh treh knjižnic štajerskega območja (Knjižnica Lenart, Knjižnica Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica in Mariborska knjižnica), in sicer na polju pripovedovanja odraslim uporabnikom.